

Nehc'ul Belağa'nın Hafızları

<"xml encoding="UTF-8?">

Nehc'ul Belağa'nın Hafızları

Hadis ashabı alimleri sürekli Kur'an-ı Kerim'den sonra Nehc'ul Belağa'yı hıfzetaemeye önem vermişlerdir. Burada onlardan bazısını zikretmek istiyoruz.

- 1- Şeyh Muntecebuddin'in dediğı üzere Seyyid Razi'ye yakın bir zamanda yaşamış olan Kadı Cemalüddin Kaşani.
- 2- İbn-i Kesir'in tarihinde ve İbn-i Cevzi'nin ise Muntezem adlı eserinde belirttiğı üzere H. 564 yılında ölen Ebu Abdullah Muhammed Faruki.
- 3- H. 1280 yılında vefat eden Seyyid Muhammed Mekki Hairi.
- 4- Şeyh Muhammed Hüseyin Mürüvvet Hafız Amili

Elbette Nehc'ul Belağa'nın bütün hafızlarını sayabilmek mümkün değildir. Zira bir çok insan bunu izhar etmemiş ve tarih de adını kaydetmemiştir. Bazıları ise yüzde doksan beşini ezberlediğı halde hafız sayılmamışlardır. Nitekim bu son gruptan üç çağdaş alimi bizzat tanıdım ki içlerinden biri de vefat etmiştir.

Ayrıca yazarlık hususunda neredeyse darb-ı mesel ha-line gelen ve H. 2. Asrın başlarında yaşamış bulunan Abdulhamit Katip'de şöyle demektedir: "Ben Ali (a. s)'ın yetmiş hutbesini ezberledim daha sonra zihnim kaynadıkça kaynadı. Arap Hatiplerinin darb-ı meseli haline gelen İbn-i Nubate ise şöyle diyor: "Ben Hz. Ali (a. s)'ın sözlerinden yüz bölüm ezberledim ve bu benim için bitmeyen bir hazine oldu.

Nehc'ul Belağa'nın Kur'an'la ilişkisi;

Müminlerin Emir Ali (a. s) bazı yerlerde sözlerine delil olarak Kur'an ayetlerini zikretmiştir. Seyyid Razi bunlardan bazısını Nehc'ul Belağa'da zikretmiştir. Örne-ğın:

1- "Bu ahiret yurdunu, yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu istemeyen kimselere veririz.

Sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınanlarıdır."

2- "Kitapta Biz hiçbir şeyi eksik bırakmadık."

3- "Eğer o Allah'tan başkasından gelseydi, onda çok aykırılıklar bulurlardı."

4- "Vallahi biz apaçık bir sapıklıkta idik; çünkü biz sizi âlemlerin Rabbine eşit tutmuştuk..."

5- "Melekler şerefli kılınmış kullardır.

Allah'tan önce söz söyleyemezler; ancak O'nun emri üzerine iş işlerler."

6- "Dünya hayatı gökten indirdiğimiz su gibidir ki, onunla insan ve hayvanların yiyeceği bitkiler yetişip bir-birine karışmıştır."

7- "Gizliliklerin ortaya çıkacağı gün"

8- "Göğü, kitab dürer gibi dürdüğümüz zaman, yarat-maya ilk başladığımız gibi katımızdan verilmiş bir söz olarak onu tekrar var edeceğiz. Doğrusu Biz yaparız."

Dr. Suphi Salih Nehc'ul Belağa'nın şerhinde bu Kur'an ayetleri için özel bir fihrist hazırlamıştır ve 110 ayete yer vermiştir. Bunlardan bazısında birden fazla ayet şahit gösterilmiştir ve bazısında ise bir ayetin sadece bir bölümü şahit gösterilmiştir ama çoğu tam bir ayet olarak şahit tutulmuştur.

Bunların yanı sıra bendenizde Rabita-i Kur'an ve Nehc'ul Belağa adında bir kitap yazdım ve geçen yıl Bünyad-i Nehc'ul Belağa kurumu tarafından basıldı. Bu kitapta anlam açısında Kur'an ile örtüşen Nehc'ul Belağa'nın 150'ye yakın sözlerini zikrettim. Örneğin:

1- Nehc'ul Belağa: "sayıcılar nimetlerini sayamazlar."

Kur'an: "Allah'ın nimetini sayacak olsanız bitiremez-siniz."

2- Nehc'ul Belağa: "Sonra onu gezegenlerle ve ışıldayan yıldızlarla süsledi."

Kur'an: "Şüphesiz Biz, yakın göğü bir süsle, yıldızlarla süsledik."

2- Nehc'ul Belağa : "Sizleri düşmanınızla cihada davet edince korkudan gözleriniz dönüyor, adeta ölümün çetinliği ve gaflet sarhoşluğu içinde çırpınıyorsunuz."

3- Kur'an: "Kalplerine korku gelince ölüm baygınlığı geçiren kimse gibi gözleri dönerek, sana baktıklarını gö-rürsün. "

Bendeniz Nehc'ul Belağa'nın Kur'an ile olan irtibatının bu 150 husus ile sınırlı olduğunu iddia etmiyorum. Zira tümüyle sayabilmek için insanın evvela Nehc'ul Belağa'yı hıfzetmiş olmalı ve zihnine yerleştirilmiş bulunmalıdır.

Böylece Kur'an ayetlerinden birini görünce Nehc'ul Belağa hazinesinden hıfzettikleri arasında ilgili cümleyi bulup ayırsın veya Nehc'ul Belağa'nın bütün tabirleri arasında Kur'an'ın bu ayetiyle örtüşen bir söz olmadığını ifade etsin. Bu uygulamayı Kur'an'ın bütün ayetleri hususunda hayata geçirsın. Veya bu tatbik işinde evvela Kur'an'ı hıfzetsin ve sonra da Nehc'ul Belağa'yı mütalaa ederek ilgili yerleri kaydetsin.

Hakeza Nehc'ul Belağa'nın bazı hutbeleri de Kur'an'dan bir ayet veya surenin tefsiri mesabesinde. Örneğin: 219. hutbe Tekasür suresinin tefsiridir. 221. hutbe, "Ey insan çok cömert olan Rabbine karşı seni al-datan nedir?" ayetinin tefsiri konumundadır. 220 hutbe ise "Allah'ın yüksek tutulmasına ve içlerinden adının anılmasına izin verdiği evlerde, insanlar sabah akşam O'nu tespih ederler." ayetinin tefsiridir.

Bütün bu söylenenlerin yanı sıra çağdaş alimlerden biri de Mecellet'un Necef'te, "Elfaz'ul Kur'aniyye fı Nehc'il Belağa" adında çok güzel bir eser yazmıştır ama şuanda elimde olmadığından özelliklerini beyan edemeyeceğim. Ayrıca Nehc'ul Belağa'da 21 yerde Kur'an'ın nitelikleri beyan edilmiştir.

Bu Dr. Subhi Salih'in fihristinde de mevcuttur. Elbette bazı hususları da yine gözden kaçır-mıştır ki bunlara da bendenizin yazdığı el-Kaşif kitabındaki "Kur'an ve Kitabullah" kelimesinin beyanında yer verilmiştir. Dolayısıyla altı yerinden Kur'an ile Nehc'ul Belağa kitabının irtibatını beyan eden "Rabita-i Kur'an ba Nehc'ul Belağa" kitabım bu hususta araştırmacılar için bir kılavuz konumundadır.

Nehc'ul Belağa'nın Lafızlarına İstinad Edilebilir mi?

Bilindiği gibi Nehc'ul Belağa Müminlerin Emiri Hz. Ali (a. s)'ın hutbeler, mektuplar ve kısa sözleri olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Hz. Ali (a. s)'ın mektup ve kısa sözleri hususunda hiç bir şüphe yoktur ve bizzat lafızları muteber ve istinad edilebilir bir konumdur. Zira bir mektubu

olduğu gibi korumak ve kısa sözleri ezberlemek kolay ve yaygın görülen bir husustur. Ama Nehc'ul Belağa'nın uzun ve detaylı hutbeleri hususunda şöyle denmektedir:

"Eğer Ali (a. s) o hutbeleri bir minberin üzerinde veya savaş meydanlarında irad etmiş ise duyan kimselerin o kelimeleri olduğu gibi ezberlemesi ve yazması nasıl mümkündür? Dolayısıyla bu konuda şöyle demek gerekir ki hutbelerin ravileri anlam ve içeriğini ezberlemiş ama kendi fikir ve dikteleriyle birtakım ifadeler beyan etmişler ve yazmışlardır."

Bu cevapta bir çok yönden kabul edilemez konumdadır.

Birinci olarak daha öncede dediğimiz gibi Nehc'ul Belağa fesahat ve belagat açısından bilginlerin ve edebi-yatçıların şaşkınlığa düştüğü sözlerden oluşmaktadır. Zaten bu yüzden Nehc'ul Belağa'daki sözlerin yaratıkların sözünün üstünde, Allah'ın sözünün altında yer alan sözler olduğunu beyan etmişlerdir.

Ayrıca bilindiği gibi fesahat ve belagat lafız ile ilgili nitelikler değildir. Aksine cümlelerin akıcı, revan, karmaşalıktan uzak, tiksinti vermeyen, garip kıyasa muhalif ve benzeri niteliklerden uzak olmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla eğer Nehc'ul Belağa'nın lafızlarını raviler inşa etmişlerse o halde Ali'yi değil bizzat inşa eden kimseleri fesahat ve belagat açısından övmek gerekir.

İkinci olarak Nehc'ul Belağa'da yer alan uzun hutbe-lerin bir benzerini Peygamber ve Ehl-i Beyt imamlarından öğüt ve delil gösterme noktasında nakledilen hadis ve ri-vayetlerde de görmek mümkündür. İslam bilginleri özel-likle de büyük fakihler Nehc'ul Belağa'nın lafız ve iba-retlerinin bizzat kendisini şahit göstermişlerdir.

Hakeza Nehc'ul Belağa'nın bütün şarihleri de hutbeleri şerh ederken kayıtlara geçen lafızların edebi ve lügavi özel-liklerini zikretmiş ve açıklamışlardır. Hatta bazen şöyle demektedirler: "Eğer bu kelime yerine örneğin falan kelime kullanılmış olsaydı şu ayıpları taşırdı." Dolayısıyla açıkça görüldüğü gibi bütün alim ve bilginleri böylesine sorunlardan gafil bilmek mümkün değildir.

4- Ayrıca Hz. Ali (a. s) zamanında yaşayan kimi şair-lerden de oldukça uzun ve detaylı şiirler nakledilmiştir. Ayrıca bu şiirler irticali ve bir yazıya dökülmeksizin beyan edilmiştir. Örneğin

Hasan bin Sabit'in Gadir-i Hum'da okuduğu şiir on beş beyitten oluşmaktadır ve el-Gadir kitabında da nakledilmektedir.

Ayrıca Kays bin Sa'd, Kemiyyet, Ferazdak gibi kimselerden uzun şiirler ve Sahban Vail ve Kays bin Harice gibi kimselerden oldukça uzun hutbeler nakledilmiştir. Bunların hepside irticalen ve önceden bir yazıya dökülmeksizin beyan edilen şiir ve hutbelerdir. Şuanda da edebiyat ve tarih kitaplarında kayıtlıdır.

Dolayısıyla bu şiir ve hutbelerin kaydedilmesi husu-sunda şöyle demek gerekir: Arapların oldukça güçlü ve sağlam bir hafızası vardı. Şiirleri olduğu gibi ezberliyorlardı ya da yazılarında hareke ve noktaların olmayışı yazmalarında kendilerine büyük yardımcı dokunuyordu. Ya da raviler şair ve hatiplerin konuşmasından sonra kendilerine soruyor ve yazıyorlardı. Ya da bilemediğimiz bir tarzda ibare ve kelimeleri olduğu gibi kaydediyorlardı.

Zira belli bir vezin ve kafiye ölçüsü olan şiirleri sadece anlamıyla nakletmek mümkün değildir.

Nitekim Nehc'ul Belağa'daki hutbelerin çoğu da belli bir kafiye ve vezne sahiptir. Lafızları değiştirmek bu sözün kelam ve veznini bozmaktadır. Hatta bazen iki kelimeden sadece bir kelimesi kafiye ve vezne sahiptir.

Nitekim aşağıdaki cümleler Hz. Ali (a. s)'ın Garra diye bilinen uzun hutbesinde yer almıştır. "O insan; rahimlerin karanlarında gizlice tasarlanıp kararlaştırılan dökülmüş erlik suyu ve yaratılışı noksan bir kan parçası, bir pıhtı değil miydi? Sonra rahimde bir yavru oldu. Çıkıp süt emen bir çocukken, ergenlik çağına geldi.

Sonra da kendisine duyduğunu belleten bir gönül, konuşan bir dil, bakıp gören bir göz verildi ki duyup gördüğünü anlasın, ibret alsın ve kötülüklerden kaçsın. Ama o büyüüp geliştiğinde tekebbüre kapıldı, yüz çevirdi, heva ve hevesine uydu, lezzetlere dalsın diye dünyası için çalışıp çabaladı, meşakkate düştü. Belaya düşeceğini ummaz, korkması gerekenden korkmaz oldu."

Az da olsa Arapça bilen herkes bu tür tabirlerin Sahban ve Kays gibi kimselerin olmasına imkan vermez. Zira fesahat ve belagat dahilerinin kitaplarında bile böylesine cümleler görülmemektedir. Bu lafız ve ibaretlerin kafiye ve vezni korunduğu halde değiştirilmesi mümkün değildir. Örneğin hutbede geçen

"yafien" kelimesi yerine "mürahiken" kelimesi koyulabilir veya "müzdeciren" kelimesi yerine "müntehiyen" kelimesi geçirilebilir. Ama bu değişiklik mana açısından doğru olsa da "ayn" ve "ra" harflerinin kafiye ve vezni ortadan kaldırmaktadır. O halde şöyle demek zorundayız: Bu kelime ve lafızlar ol-duğu şekliyle İmam Ali (A')'ın mübarek ağzından çıkan kelimelerdir.

Nehc'ul Belağa'nın Kaynakları

Bazı İslami fırkalar kendi araştırılmamış, kendilerine miras kalmış inançları esasınca Nehc'ul Belağa'da yer alan bazı konuları kendi inançlarıyla çeliştirdiğini sanmışlardır. Dolayısıyla da Nehc'ul Belağa'nın Hz. Ali;(a. s)'ın sözleri olduğu hakkında şüpheye düşmüş ve bu kitabı Seyyid Razi ve kardeşi Seyyid Murteza'nın yazdığını söylemişlerdir.

Bu yüzden bazı yazarlarımız ve araştırmacılarımız Nehc'ul Belağa'daki bütün hutbe, mektup, vasiyet ve kısa sözlerin Seyyid Razi daha doğmadan veya bizzat o asırda, yada sonraki asırda yazılmış olan kaynaklardan elde etmeye çalışmışlardır. Bu sözlerin sağlam, güvenilir kaynaklarla Hz. Ali (a. s)'a ulaşmış olmasına büyük özen göstermişlerdir. Bu konuda buldukları kitapları, sayfa numaralarını ve kitabın diğer özelliklerini en ince detayına kadar zikretmişlerdir.

Bu konuda büyük bir başarı elde etmişlerdir. Benim bu konuda tanıdığım kimseler şunlardır:

1- Hadi Kaşif'ul Gıta, kendi Müstedrek-i Nehc'ul Belağa kitabının bir bölümünü Nehc'ul Belağa'nın kay-naklarına ayırmış 236. Sayfada 265. Sayfaya kadar bu kaynakları zikretmiştir. Ama sayfa numaralarını çok az açıklamıştır.

2- Seyyid Hibbetüddin Şehristani "Mahuve Nehc'ul Belağa" adlı kitabında daha çok itiraz edilen Şıkkıyye hutbesinin kaynaklarını zikretmiş ve bu hutbeyi Seyyid Razi'den önce sonra ve kendisiyle çağdaş dokuz kaynak-tan nakletmiştir. Ayrıca ifade farklılıklarını da beyan etmiştir. Araştırmalarım neticesinde bulduğum ve merhum Şehristani'nin görmediği kitaplardan biri de Sipt İbn-i Cevzi'nin Tezkiret'ul Hevas kitabıdır. Bu şahıs adı geçen kitabının 124.

Sayfasında şöyle diyor: "Nehc'ul Belağa'nın sahibi İbn-i Razi Şıkkıyye hutbesinin bir bölümünü zikretmiştir ve bir bölümünü de atmıştır. Ama ben bu hutbenin tümünü zikrediyorum.

Daha sonra da hutbenin senedini şeyhi olan Ebul Kasım Anbari'den İbn-i Abbas'a ulaşana dek zikretmektedir.

3- Abdullah Nimet ise Mesadir-u Nehc'il Belağa kita-bının ikinci bölümünde 130 ila 320 . sayfalarda bu kaynakları sıralamakta, cilt ve sayfalarını bile belirtmek-tedir.

4- Ali Han Arşı ise "İstinad-u Nehc'il Belağa" adlı ki-tabında sadece Hindistan Ranbaver kütüphanesinde bulduğu kaynakları zikretmiştir. Ali Han Arşı de bu küçük cüzvesinde söz konusu kütüphanelerdeki nüshalarda Nehc'ul Belağa'nın hutbe, mektup ve hikmetli sözlerinden bulduklarını cilt ve sayfa numaralarıyla birlikte zikretmiştir.

5- Seyyid Abd'uz-Zehra Hüseyini Hatip ise, Mesadir-u Nehc'il Belağa ve Esanidihi aslı kitabında bütün gücüyle Nehc'ul Belağa'daki sırama esasınca tüm Nehc'ul Belağa'nın kaynaklarını bulmaya ve zikretmeye çalışmış bu kitaptan görebildiğim kadarıyla sadece dört cildi bası-labilmiştir. Muhterem yazar, tüm Nehc'ul Belağa'nın kay-naklarını 26 ila 37. Sayfalarında yer verdiği 109 kaynak kitaptan çıkarıp nakletmiştir.

Okuyucuların bu araştırmacının metodunu yakından tanıması için Nehc'ul Belağa'nın üç bölümünden beşer örnek vermek istiyorum. Bu beş kitabın tümü de şu anda yanımda (.mevcuttur. (Mesadir-i Nehc'ul Belağa ise tam dört cilttir